

Titel: Betænkninger over Hr. Johann Ludvig Lübeckers Betragtninger over Aarsagerne til Korn-Mangelen og høye Korn-Priis i Dannemark, samt om de beste Hielpe-Midler til at forekomme samme. Samme Skrift er trykt 1772 hos Hr. Møller, og kiendt for priisværdigt. [undertegnet "Modsigere", med udhævelse af ordets første bogstav]

Citation: "Betænkninger over Hr. Johann Ludvig Lübeckers Betragtninger over Aarsagerne til Korn-Mangelen og høye Korn-Priis i Dannemark, samt om de beste Hielpe-Midler til at forekomme samme. Samme Skrift er trykt 1772 hos Hr. Møller, og kiendt for priisværdigt. [undertegnet "Modsigere", med udhævelse af ordets første bogstav]", i *Luxdorps samling af trykkefrihedens skrifter 1770-1773: Række 2 bind 24*, F.C. Godiche, 1773, s. 1. Onlineudgave fra Trykkefrihedens Skrifter: https://tekster.kb.dk/text/tfs-texts-2_024-shoot-workid2_024_006.pdf (tilgået 27. juli 2024)

Anvendt udgave: Luxdorps samling af trykkefrihedens skrifter 1770-1773: Række 2 bind 24

Ophavsret: Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse.

[Læs Public Domain-erklæringen](#)

Betænkninger over Hr. Johann Ludvig Lübeckers Betragtninger over

Aarsagerne

til Korn-Mangelen

og høye Korn-Priis

i Dannemark,

samt om de beste Hielpe-Midler til at forekomme samme.

Samme Skrift er trykt 1772 hos

Hr. Møller,

og kiendt for priisværdigt.

Kiøbenhavn 1773. Trykt i det Kongelige Universitets Bogtrykkerie hos A. H. Godiches Efterleverske, ved F. C. Godiche.

2

3

§ 1. Det meget fornøyer mig, at jeg seer en saadan fornuftig og stor Landmand, som Hr. A. C. Teilmann kommer mig til Hielp, for at bestride Folkes fordervede Smag og ugrundede Meninger. Jeg læste med Fornøvelse hans Betænkninger over Hr. Lützens og Hr. Clausens Afhandlinger. Bliv ved brave Herre. Jeg paa min Side skal gjøre mig al Umage for, at see om det ey var mueligt at faae sat en Demning, for denne skadelige Flod, der

4

saa grusum oversvømmer det hele Land, og ødelægger alt.

§. 2.

Den største Ulykke Landet er vederfaret, var, da den gruesomme Sverm af Projectmagere brød frem; thi de i en Hast fik fortæret, og ødelagt, hvad Landet i lang Tid havde forhvervet; og i Stedet for Velstand og gode Dage, fik man Armod, Nød, Jammer og Elendighed. Og endskiønt de kan øyensynlig see det, saa vil de dog for at velte Skylden fra sig, idelig sverte og tale ilde om alle andre got Folk. Jeg som med Græmmelse har betragtet dette, har af yderste Kræfter sat mig derimod, men stændig bleven forhindret, saavel ved andres Forsømmelse, som den herskende Smag. Afvigte Aar lykkedes det mig bedre, da jeg fik i det Aar indført nogle Imodsigelser mod Urimeligheden, baade i Aften-Posten og Adresse-Tidenen, saa og nogle Pjecer; og ønsker for min Umage ey andet, end de maae have sin forønskede Virkning.

§. 3.

Jeg seer ellers af ovenanførte Skrift, at Hr. Teilmann indbyder dem, som vil paa-

5

tage sig at igiendrive dette Hr. Lübeckers Priis-Skrift; dette opvakte hos mig en Nysgierrighed efter at læse det saa høytskatterede Skrift, og derefter, endskiønt det er belønnet med en Premie, og lover saa overmaade store Ting; saa synes mig dog, at det ey er saa vanskeligt et Arbeyde, naar man vil bruge Fornuften og Erfarenhed til Veyvisere.

Altsaa fremkommer herom mine eenfoldige Betænkninger, som jeg underkaster Publicums Skiønnende.

§. 4.

Jeg vil forbigaae Indledningen, hvori han siger sig blant andet: at ziitre, naar han betragter Materiens Vigtighed, i at afhandle hele Rigets Velfærd; det jeg tilstaaer ham er en betydelig Sag. Men jeg vil begive mig til hans 4de §. og derefter give mine Betænkninger paa enhver Post, saa Læseren kan dessnarere finde det hos ham, hvad jeg her holder fornødent at anføre.

Og det første han her vil betragte, er: Aarfagen til Kornmangelen; og siger han: og naar de Aarsager ophører, da ophører og Virkningen. Dette har jeg ikke et Ord at imodsige. Herefter inddeler han dem i efterfølgende Classer:

6

a) naturlige, b) moralske og politiske; hvoraf de sidste ere enten hoved-aarsager elle biaarsager, som alt paa sit sted skal blive besvaret §. 5. Dannemarkes Polis Høyde vil jeg forbigaae, saasom det gjør intet til Sagen; thi vi have i disse Aaringe hørt samme dyre Tider, ey alleneste over hele Europa, og i sær i Italien og Tydskland, hvor Hungers-Nøden har været haardere end her; men endog i Ostindien, hvor et utroeligt Antal af Mennesker efter Beretning skal være deraf omkommen.

Det er mig kiert, at Forfatteren her maatte tilstaae den rette Sandhed, naar han siger: at Kulden og haarde Vintre (dem han og opregner) er Aarsag til Rugens Misvext, som er Brødkornet. Endskiønt dette er Soleklart, og desforuden mange betydelige Forødelser af Korn, som saadanne lange og kolde Vintre fører med sig: saasom Folk og Creatures stærkere Appetit og Graadighed til at æde; og det meget mere Korn der skal til, naar deres foer er gaaen med, for at holde deres Qvæg ved Livet, indtil de kan faae dem paa Græs, som varer længe; dette uagtet er det dog han

7

indbilder sig, at afhielpe denne Guds Straf og Naturens Orden med forsigtigheds Midler; thi han siger: ikke allene afvende et Onde og forlindre samme.

§. 6.

Her kommer han til Mening, og den anden Hoved-Aarsag, nemlig: Kornets Forødelse ved Brændeviinsbrændingen.

Dette er ingen nye Underviisning, men meget gammel, og alt siden den Tid Projectmageres ødeleggelsesværk kom i Drift; og fra den Tid af, har Kornet bestandig været i høy Priis. Forfatteren har her udtømmet al sin Vidtløftighed for at vise hvor skadelig denne vigtige Næringsgreen er, som tvinger mig at opholde mig og noget derover imod min Villie, for at vise det, som er tvertimod, skiønt jeg forhen derom har givet mine Tanker tilkiende, saavel i Magazinet for patriotiske Skribentere 1771. No. 85. saa og i Aften-Posten for afvigte Aar No. 46. hvor jeg besvarede en P. M. om denne Materie, som fandtes i det Aars Adresse-Tidender No. 132. Den lange Tid han siger: at Brændeviinsbrændingen har været i Brug, giver noksom tilkiende, at den ikke er saa ond og ska-

8

delig, som den nu udraabes for. Den forløbne Tid bær og Vidne, at den ingen Deel eller Aarsag har i den dyre Tid. Thi ingen kan nægte, at da den var i sin største Drift, og fødte mange tusinde baade Mennesker og Qvæg, at her jo da var Korn i Overflødighed, og af saa ringe Værdie, saa jeg veed, at i Norge er kiøbt i Tønde Rug ringere end i Rdrlr. paa de Tider. Naar man saa blader i Historierne, og seer, at i Kong Oluf Hungers Tid, og langt før hen i Tiden, da intet Brændeviin var til, og dog Har Hungers-Nøden været større end i vor Tid; hvad kan man saa sige? Hvorledes kan gotgiøres, at Brændeviinsbrændingen tager aarlig til, kan jeg ikke fatte; thi mig synes, at der kommer Forbud og Indskrænkelse derpaa næsten hvert Aar: saa aldrig nogen Næring kan være under større Tvang og Forfølgelse; foruden denne Tid da Kornet mangler, og er i saa overordentlig høy Priis, som nok tvinger enhver til at spare det fra Brændeviins-Panden. Hvor ivrig han er imod denne Næring, kan sluttes deraf, at han nægter det, som han haver tilstaaet i forrige §. da han siger nu her: at hverken Misværk kan være Skyld deri, ikke heller at saa meget Korn udskibes.

9

Han spørger: hvad de fornemmeste aarsager ere til de paa et par Aar mere end forhen opslængede Korn-Priser og den sporende Korn-Mangel? Her, paa veed han ey andet at svare, end at den i Svang gaaende Brændeviinsbrænding baade i Kiøbstæderne og paa Landet kan ansees som een af Ulykkens Hoved-Kilder. Og for at bevise det, er det han regner en Tønde Korn Forbrændelse til hver Tønde Hartkorn, som i hele Dannemark med Søndre Jylland og Schlesvig bliver 538932 Tønder. Jeg vil ey opholde mig over de vidtløftige Regninger han herover gjør, ey heller over det jeg finder neden under i Anmærkningen om den Svenske Regnemesters Sludder; fordi jeg til visse veed: at i Sverrig, saavel som i Norge, hvor lidet Korn avles, og er langt fra Søkanten, og jevnlig mangler Korn, saa de har alle Tider havt andet at bruge det til, end at brænde Brændeviin deraf, og derfor har ingensteds hiemme, uden i denne Svenske Vindmagers Hierne, hvor jeg og vil lade det blive; men allene vil sige dette: at saavel i Dannemark som Sverrig, har de saalænge regnet og holdet huus, at begge Landene ere blev ne forarmede, og den ene har af den Aarsag ey noget at lade den anden høre.

10

Men at komme til Forfatterens første Regning, da vil jeg gjerne lade ham have ret, om han endog vilde gjøre den dobbelt saa stor; men for denne min Føyelighed betinger jeg mig den Villighed af ham igien at tilstaae mig: at da Landet havde sin Frihed, som kan kaldes de gyldene Tider, og alle Brændeviins-Pander vare i fuld Gang, saavel her som i Norge, at der da i det mindste maatte gaae dobbelt saa meget Korn med; hvilket vel ingen nægter mig, som har seet de Tider, og har nogen Skiønsomhed derom; og dog var her saa meget Korn i Landet, at Selgeren ey vidste hvor han skulde blive af med det. Mon dette Korn spildes, fordi det bliver brændt? Formerer det ikke igien baade Melken og Flæsket, som gjør det øvrige Korn igien saa meget dreyere; saa kunde man sige, at det rene Korn man fedede Sviin med, blev og spildt.

Men nu rester allene at undersøge, om denne Næring er enten skadelig eller fordeelagtig for Staten eller Private.

Er Forfatterens Regning i denne dyre Tid rigtig (som dog kan drages i Tvivl), saa seer jeg ey andet end de 500000 Tønder bliver brændt i Kiøbstæderne, og de øvrige paa Landet til huus-Fornødenhed; da nu vore Projectma-

11

gere havde ved deres Christelighed faaet forhøyet Consumptionen til 14 Mark pr. Tønden, saa maatte jo denne Næring indbringe i Kongens casse aarlig langt over en Million; og de, som nærede sig dermed, maatte i det mindste fortjene i Rdlr. paa Tønden med Spøl og alt, for deres tunge Arbeyde og Vove eller Hasart; og altsaa maatte man regne deres Fortieneste saa ringe man vil, saa kan jeg ey troe den kan blive ringere end 1 1/2 Million Landet vinder derved, da Brændevinet siden altid validerer imod det brændte Korn i Priis. Foruden de Creature, som derved bleve tillagde og fødet, hvis Flæsk, Melk og Kiød nu savnes, som kunde og tilstrækkelig opveye imod det brændte Korn, da de søge og forskaffer sig selv den meste Føde. Men desværre hans Regning bliver nok alt for stor; thi Brændingen er saa reent bedervet og ødelagt, at paa de Stader, hvor en Snees mænd har kunnet for opholde sig derved, sindes nu 3 a 4, som leve meget ufelt; og dog er Korn-Trangen lige stor. Det øvrige Korn som paa Landet bliver brugt dertil, er ey spildt; thi Bonden vilde forøde langt mere, skulde han søde sine Creature med det bare Korn.

Andre florerende Nationer har andre Tanker om Brændevinsbrændingen, end vore Oeco-

12

nomister. I Holland hvor de kiøbe næsten al deres Korn af Fremmede, drives denne Næring med største Force. I Danzig kalde de Brændingen, at forædle Kornet; og i Engelland seer vi nyelig, at et Forslag er forkast, der handlede om Brændingens afskaffelse, som en Skade Landet deraf vilde tage paa 500000 Pund Sterling. Maae man ey blive forskrækket, naar vi hører dette; og tillige veed, at i Engelland brændes en saa stærk efter sin Maade, som forudm her i Dannemark; thi de bruge mere det stærke øl, som Forfatteren vil have her indført i Brændevinets Sted, hvortil og vil Korn. Tænk saa efter, hvad Skade Landet har havt nu paa en 22 aars Tid, siden denne vigtige Næring blev forstyrret, uden at vi i al den Tid har kunnet mærke den mindste formerelse paa Kornet. Sandelig, Kiøbstædernes slette Tilstand giver det noksom tilkiende, som baade for dette og andet Hiernespind, som vore Tidens Vindtmagere haver ophittet, ere færdige at gaae under; og de allene er Aarsag til den nød Landets børn maae nu lide, men ingen anden; thi denne dyre Tid havde aldrig kunnet trykke dem saa Haardt, havde enhver siddet ufortrykt i sin Næring.

Hvorledes Forfatteren kan gotgiøre, at Seylads, Fragt og kiøbmandskab for Bræn-

13

deviinsbrændingens Skyld skal aftage, og ligge øde; det kan jeg ey vide. Men dette veed jeg, at Brændeviin er et got Kiøbmands-Gods, naar det kan haves for billig Priis; men dette fattes os, saavel som paa alt andet; og af den Aarsag er det vi ligge og nøler, og ingen Veye kan komme. Forfatteren kunde her gjerne svaret

sine Taare-Floder til en anden gang, da de gjordes mere nødig (og som paa sit Sted skal vises); men det han græder nu for, synes allene at være til at bevæge Vedkommende, reent at ødelægge Brændingen, og tillige med den, baade Mennesker og Qvæg, som den føder.

Han tør endog sige, at visse Anordninger haver givet Anledning til at udvide Brændeviins Drik, langt mere paa Landet end forhen. Men hvorvidt denne Beretninger tilforladelig, overlader jeg enhver Retsindig, som er bekendt paa Landet, at bedømme; jeg vidner: at saavidt jeg haver reyst der omkring, har jeg aldrig mærket saadan uordentlig Drik, som han her vil indbilde Folk. At alt for mange desværre maa Græde af den store Nød de maa lide, af Mangel paa Fortjeneste, hvormed de skulde betale alle flags Fødevahres overordentlig Priis, det tilstaaer jeg; og hvem de have denne deres store Elendighed al takke for, Haver jeg sagt før.

14

Saa grundig som alt andet er, bliver og den Beskyldning, som gøres imod Bønderne, at de ikke forstaaer at brænde Brændeviin, og siger: at der er som 2 imod 4. Men jeg maa spørge: hvilken Bonde-Kone har været saa driftig at vise ham Prøve derpaa, da han er en Embedsmand, og Brændingen saa stærk forbuden paa Landet. Sandelig, den har været meget dristig. Men, der kan jeg ikke troe; men Dette saavel som alt andet, har allene Sted i hans Indbildninger, som han og har fundet, samlet og opkaaget i de mange nye Modens Skrifter, som ere fyldte heraf, ligesom alt det øvrige som findes i dette Skrift, er tagen af samme Kilde; desuagtet har dog Lykken rammet ham, saa han har faaet sin Premie derfor. Han siger til Slukningen: at den ødelægger Landmanden selv, forfører ham til Laster, Liderlighed, Lediggang og sit Arbeydes Forsømmelse, sætter ham i Armod, borttager hans Helbred, og ender hans Dage for Tiden. Alt dette har jeg aldrig mærket at kan haves mindste Frygt for; men ofte fundet samme usandfærdige Beskyldninger i før ommeldte Skrifter og Forslag. Hvad jeg haver erfaret hos de Danske Bønder ved megen Omgang, er dette: at de langt fra ere saa hengivne til Fylderie, som de Norske,

15

og i sær de, som sielden har Leylighed at have noget, see de kan ey taale at have det i Huset; men de Danske derimod gierne have det til Nødtørstighed, og skienke en god Ven, som kommer til dem; og langt fra drives deres Giæstebuder hen med saadant Fylderie, som fordem skeede paa Landet i Norge; thi jeg haver ofte været med ved saadanne Leyligheder paa begge Stæder. At blant dem kan findes een og anden Drukkenbolt, det nægtes ikke, de findes i alle Lande; men derfor bør ey de andre mange Uskyldige saa ilde afmales, helst i en Materie, som udfordrer al Oprigtighed.

§. 7.

Hans politiske Aarsager bestaaer i: den store og hastige Forandring, paa en Tid af 50 Aar med Folkemængdens Tiltagelse ved de anlagde Manufacturer, Fabriquer, Bygninger, og andet, endskiønt Agerbunden og Bondens Vilkaar ere ey forbedrede. Er dette ikke at sige sig selv imod; thi han siger i næst foregaaende §. at Afgrøden i Dannemark er langt større, hvor han til Beviis derpaa anfører: at ey saa mange øde Bøndergaarde findes nu, som i gamle Dage, mange tusinde Tønder Skovgrunde, Krat,

16

Lyng, og anden nyttig Jord ere opryddet Aar for Aar o. s. v.

Dette er jo at tilstaae en Post, naar man Haver den nødig, til at vise en Ting, hvor skadelig den er, og for at gjøre den des afskyeligere; og strax derefter, naar samme ey er til eens Hensigtes Nytte, reent forkaste og benægte det igien; thi naar han vil ødelægge Brændingen, saa er det han ey veed, hvor meget han vil ophøye Jord-Forbedringen; men da han nu vil vise Skaden af Folkes Formerelse: saa har den ingen Sted. Mig synes at det ene med det andet har lige god Grund. Gud bedre for en folkeformerelse disse for alle Folk saa kostbare Værkers Anlæggelse har forarsaget; har de indført i Landet et hundrede Mennesker, saa har de vist nok derimod drevet et tusinde af Landets egne Børn ud igien, og nu tilsidst gaaer de indkomne og bort med. Derom bære vore ødelagde Kiøbstæder, bortreyste Strandboer, Søefolk og andre Vidnesbyrd.

Ney, ney, i denne Projectmagernes forfølgings-Tid er Landene ey bleven rige, enten paa Folk eller Penge, men begge i en Hast har pakket sig bort.

Jeg seer af Dannemarkes oeconomiske Balance pag. 32. ar Forfatteren den Tid, som

17

var 1759. regner de Kongelige Danske Staters Indbyggere for 2 1/2 Million; mon i dem nu findes 2 Millioner? See saaledes er nok Folke-Mængden formeeret. Og jeg frygter skal Projectmagerne endnu have Fremgang, at Tallet aarlig vil formindskes, som Tiden skal vise.

Her kommer hans 3die Hoved-Aarsag, som deles igien ved Bogstaver; jeg vil og følge samme Orden, for at

svare paa enhver Post for sig.

a) Umaadelig Hoverie. Skulde dette gjøre nogen Dyrtid, saa har man en andre at takke derfor, end Projectmagerne; thi aldrig har Bonden været plaget med mere unyttig Arbeyde og Hoverie, end siden deres Hjernespind er sat i Værk; thi her skal Stene med stort arbeyde opbrydes, og lange Veye fremkiøres, hvoraf Gierder skal sættes; og da de dog ey kan afværge, at det smaae qvæg jo klavrer derover: see da maa der sættes et riisgierde oven paa, som er dobbelt Arbeyde. Om Vinteren i stærk Kulde opsvulmer Jorden, og derved fortrykker Steengierdet, saa det nedfalder; altsaa maa det sættes i Stand igien, som alt er Arbeyde af

18

betydenhed. Nu al det Arbeyde han har med de mange andre Diger, Grøfter og Indhegninger, foruden kostbare veye ar sætte i Stand, og mangt andet de have bebyrdet ham med, som giver hverken ham eller Landet nogen fordeel. Mon saadant noget er mere tienligt for det Almindelige, end at pløye, saae, og høste sin Huusbondens Jord, som kommer saavel ham selv i Trang, som hele Landet til Nytte.

b) For tiltagende Skatte og Udgifter. Mon disse paaberaabende Skatte ere ikke og udsprungne af samme ulykkelige Kildeveld? Det er en alleneste Bønderne, som trykkes deraf; men alle landets Indbyggere, og i sær dem de have for i Veyen udsat fra Næring og Brug. Man kan ligne den ved en tærende Sygdom der reent udtærer landets Kræfter; og saaledes har disse qvaksalvere ført det en Svindsot paa Halsen, som er heel farlig. Dog seer jeg ey, at dette kan gjøre noget til den dyre Kornkiøb.

c) Huusbondens Uvillighed at forstrække ham med Sædekorn. Jeg har aldrig hørt, at nogen brav Huusboude har nægtet en flittig og duelig Bonde den fornødne Forstrækning, før Bønderne gjorde sig opsætsig, og vilde ey drive hans Jord som før; og da nødtes han til at holde inde, paa det han ikke derover skulde

19

komme til Kort; thi, hvorledes vilde nogen holde det ud, som havde store Renter at svare, og indestaaer desforuden for alle Skatter og Tyngseler af Godset, og nu forstrække ham i hans Nød, skjønt han forhen kan have alt for meget tilgode hos ham; og derimod ey nyde den samme Tieneste, som forhen i rette Tider, og naar han havde det nødig, men naar Bonden fandt det for got? Har denne Forstyrning, som paa de Tider fandtes imellem Huusbonden og hans Bønder, gjort noget til denne dyre Tid; da har man ey nogen anden at takke derfor, end den, som var Fader til dette Foster.

d) Formedelst vedkommendes Forsømmelse i at have Opsigt med Bønderne, at giøde og behandle deres Jord.

Forfatteren maa holde Bønderne lige med Fæ; efterdi han ey betroer dem at giøde og behandle sin egen Jord, som de fra Barnsbeen ere opdragne ved, og vandt til; skulde de være saa taabelige og efterladne nu mere end før, da her var Korn i Overflødighed, uden at Huusbonden havde den Umage; da maa man sige: at disse Tidens oeconomister har ilde spildt den megen Viisdoms Saft, som de saa overflødig haver udgydet over det hele Land paa saa mange Aar. Og naar saa er, vilde jeg nødig have

20

med Jordegods at bestille; thi mig synes af alt dette, at de heller vil, at Huusbonden skal gjøre, end have Hoverie.

e) For huusbondens Efterladenhed i at dele Bondens Jord, at enhver fik sin Part for sig selv.

Men Bonden vil jo ikke Have sin Jord saaledes delet. Enhver fornuftig Huusbond gjør da den sikke Regning, at øyne som skal trykkes i Hovedet, seer ikke got. Overalt er denne ingen nye Aarsag, men ligesaa gammel, som Agerne, foruden forhen at have forvoldt Korn-Mangel eller høye Priser.

f) Formedelst Forsømmelse i at dele de store Gaarde til Jordens bedre Drift. Jeg vilde tage meget i Betænkning (om jeg var Huusbond) at tage den Jord fra en Mand, jeg eengang havde fæstet ham; helst naar jeg saae, at han vel kunde bestride den, og stod sig got derved; Gaarden maatte være saa stor som den vilde; thi det var ey min Leylighed at ødelægge en saadan duelig Mand, og i hans Sted faae 3 a 4 Prakkere igien, som jeg idelig skulde understøtte og forstrække; og dette allene for visse Folkes Skyld, som mene, at de derved kan formeere deres egne Indkomster, og just derfor er det, at de for mange Aar

21

siden har udraabt denne Deling, som høyst nyttig for Landet; men have skiult den rette Aarsag. Saadanne egennyttige og avindsyge Folk skulde ey straffes paa anden Maade, end der burde efter Omstændighederne indsættes i deres Embede et par Medbrødre, som kunde dele Indkomsterne med dem, da her var mere

endda at leve af, end en stakkels Bondes Avl, om den er nok saa stor; og skulde de besværges sig her over, da kunde man dryppe dem i deres eget Fedt, og sige: at deres Embeder blev derved bedre oppasset og forrettet, hvilket ligger nok saa megen Magt paa, som Bøndernes Jord og Avl. Min Mening er: at Huusbonden allerbest indseer hvad ham og Godset er tienligst, foruden andres Omsorg; han er dog den, som staaer for alle Udgifterne, som de ere frie for, der saae gjerne at være Lodtagere i Indkomsterne.

Viser og ikke Erfarenhed os: at een Mand kan have de Naturens Gaver at gjøre det allene, som 2 a 3 andre skulde komme til Kort over. Skulde jeg nu faa for andres Vindesyges Skyld qvæle og nedgrave saadant et Pund; da syndede jeg baade imod Naturen og mit Fædrenelands Beste. Havde egen Fordeel ey forblindet Opfinderen af dette forslag, saa

22

havde han strax bleven vaer, at hele Landets Fordeel bestod ikke i at have saa mange Bønder, at de selv skulde fortære og opæde det de avlede, ja spørge efter mere, som i Norge, da de ey har andet at tage deres skatter og Udgifter fra. Man skal neppe see, at en stor Gaardmands Jord staaer slættere med Grøden, end den som har liden, men heller bedre; thi Armod viser sig saavel paa Ageren, som i huset hos den, som har lidet at tage af.

g) Formedelst mange ødeliggende Strækninger & c. Skulde dekte meget øde Land hielpe til Korn-Mangelens ophørelse, om det blev optaget til Agre, og faaet, det kan jeg ey see; thi da maatte alt mærkes en stor Forandring, saavel for den megen Jord, som Forfatteren selv forhen beraaber sig paa, er optagen til jorde-Brugets Forbedring; saa og de jydskes Heders Optagelse til det Brug, som ey allene har kostet Kongen noget utroeligt, men og Bønderne der overalt paa Landet, som til dem, ey alleneste maatte gjøre Hovene, men og tage Foderet fra deres egne Creature, og kiøre det til dem lange Veye. Haver nu ikke Opfinderen af dette Project en stor Ære deraf? Jeg tilstaaer, at de, som have overflødig Engbund og lidet Agre, at de gjøre vel og fornuftig, at de

23

opsøge og tilrette gjør alt det Land de kan, og er tienlig til del Brug, og de kan spare Giødsken til; men ligesaa daarligt er det, at de, som haver Agre i Overflødighed og liden Engbund, vil endnu optage mere, da de ey langt fra er i Stand at give den Ager, de har, sin behøvende Gisdning, med al den Anstalt de gjøre i at formere den; og Naturen har saaledes beskikket det, at har man overflødig af et, skal der mangle noget af det andet. Hvad kan det saa nytte Folk, at drive saa megen Jord, og saa fattig, at den efter 20 Tønders Sæd giver 40 igien? Var det saa ey bedre, at have saa liden Jord, og derimod saa vel giødsket, at jeg efter 6 a 7 Tønders Sæd kunde avle flere Fold? Enhver indseer lættelig denne fordeel. Hvad Skade Landet har tagen ved de mange Skoves ødelæggelse, er ikke at udsige, som Efterkommerne vil føle Virkningen af. Hvorledes Tømmer Handelen kan stoppes for disse faa gamle ødeliggende Strækningers Skyld, fatter jeg ligesaa lidet; og langt mindre, at noget af alt det her opregnes, har mindste Skyld i den nu graserende Korn-Mangel; thi de ere alt for gamle dertil.

24

§. 9.

Her siger han: at den sterke Udførsel af Landet i middelmaadig Bert, og Brændeviinsbrændingens

Forpagtning paa Landet, setter

Landet i en dobbelt Ild.

Gud hielpe det for Udførsel vi har havt, al den Tid Projectmagerne haver huseret; den har været ussel og daarlig nok. Om Brændeviinsbrændingen har jeg før sagt, og endnu herefter kommer til at sige mere, og derfor ey videre derom her.

§. 10.

Han siger: Udeblivelse af frie og betimelig Indførsel er Skyld i, at Landets egne Kornpugere opskruer Kornet til en utaalelig Priis.

Var nogen begavet med Josephs Viisdom, at de kunde vide det forud, eller og den dyre Tid vilde være saa høflig, at den vilde give sin Ankomst tilkiende forud; da tilstaaer jeg, at ar man kunde bruge alle optænkelige Raad imod den, og maaskee meget af saadant Onde kunde afsendes; men da ingen veed, naar den kommer, en heller hvor længe den vil blive: saa bliver det nok et vanskeligt Arbeyde at styre

25

dens Rasenhed. Og den, som var forvisset om sammes Komme, og han deraf benyttede sig med Korn

Indkiøb, for dermed siden at udarme og plage sin fattige Næste; var ey alleneste strafværdig, men endog fortierne det foragtelige Navn Kornpugere, som Forfatteren behager her at kalde, en alleneste alle Kornhandlerne, men endog andre got Folk; men da disse ere ligesaa uviste om Tiderne som andre; saa er det et Kiøbmands-Gods, hvorpaa følger baade Vinding og Tab. Aldrig giver nogen den mere for sit Korn, som har kiøbt der dyrt, end han giver en anden der har kiøbt det ringe. Ey heller veed jeg nogen, der har forspildt sin Velfærdt ved denne Handel (som ofte skeer), er bleven beklaget, langt mindre faaet nogen Oprensning.

§. 11.

Efter han hidindtil haver opregnet hoved-Aarsagerne, saa er det han kommer med Bi-Aarsagerne, som bestaaer siger han: deels i moralske, som har Grund i fordervede Sæder og uchristelige Gemytter; deels i naturlige, deels politiske.

26

§. 12.

De moralske, som skal være ukristelige, er, siger han: visse Proprietairers anrettede Magaziner, baade af egen Avl og Tiender, som og tvinge Bønderne af med al den avl de kan afsted komme; heraf opstiger Kornet i Priis, og opdynges og glemmes til dyre Tider & c.

Men da det hele Skrift giver tilstrækkelig tilkiende, at det ey er grundet paa Erfarenhed eller en sand Kundskab og Indsigt; men allene bygget paa Formeninger og andres ugrundede Skrifter og Beretninger: saa kan ingen undres paa, at saadan en Fader avler saadan et Foster, der har de høye Tanker om sig selv, at kunne forebygge og dæmpe en Plage, som Gud allene har sendt, for at straffe en allene os, men saa mange andre Lande med.

Gud give at det havde været sandt, som Forfatteren her siger: at visse Proprietairs havde havt de af ham paaberaabende Korn-Magaziner; da havde vist nok disse dyre Tider været en nøgel, som havde aabnet dem; thi det er ey troeligt at disse got Folk skulde være saa ufornuftige, at lade saa god en Leylighed gaae sig af Hænderne; helst da de endelig maae have saa megen Skiønsomhed, (hvor raabelig end

27

Forfatteren holder dem) at det nu var Tid at sælge; da de ey kan vide, hvor længe saadan en overmaade dyr Tid kan blive staaende, og naar den forsvandt, var jo deres korndynger dem allene til Last; da de baade vil have Loftrom og megen Tilsyn, om de ikke skal blive bedervet. Jeg kan ey vide, hvad der paa lang Tid skulde drive dem til at samle og beholde dette Korn, siden Prisene har i al den Stund været i en overmaade højde; og til Overflødighed har her jo været en frie Indførsel i Landet, der maatte have tvunget dem; og er alt hvad man kan forlange. Hvad sig den Beskyldning angaaer: at Proprietairs tvinger Bønderne Kornet af, da udfordrer den tilstrækkelig Beviis; thi at troe ham paa sine Ord i saa vigtig en Post, er noget betænkelig, da han viger saa ofte fra Rimelighed og Sandheds Vene; vist nok har jeg en kunnet mærket det. Det kommer mig og underligt for, at baade Bønderne og Kiøbmænd vilde tie, og lide saadan lovstridig Medhandling. Bønderne have Amtmanden, som deres Øvrighed og Forsvarer imod Huus-Bonden, som de ofte overløber med langt mindre magtpaaligende end dette var for dem. Desuden tales her intet om den Maade, paa hvilken denne forunderlige Tvang maatte kunne gaae for sig;

28

thi Bønderfolk, som ere mange, lade sig ikke saa lættelig tvinge, og det af een Mand. Saa denne hele Saz maa nok ikke være andet, end paa got Dansk, Sludder, eller rettere, en Calomnie mod Proprietairer, som ikke lader smukt at fremkomme med, enten mod dem, eller andre. Men maaskee det er Huusbondens Landgilde, og det Korn han i deres nød har forstrækket dem med, de skal levere tilbage, han meener de ey bør; ja saa er det en anden Sag. Skeer det, seer jeg dog ey, at det kunde foraarsage nogen dyr Tid; thi dette Korn skal dog engang til Torvs. Og at samle paa Forraad i gode Tider til de dyre, synes mig er en stor Viisdom, og en ufeylbarlig Nytte for det Almindelige, i hvad for en Hensigt det end skeer; og noget man heller bør takke Forsynet for, end at laste dem som har Billie og Kræfter til at gjøre det, som desværre er alt for faa; thi bedre er, at det der laae i Behold, naar det saa Høylig behøvedes, end det forhen skulde være forbrugt, da man ey havde det saa hart fornøden, og Forvareren har dog ey synderlig Fordeel deraf, naar han regner Formindskelsen, umag, Bekostning, Tilsyn, Loftrom og Renterne af Capitalen, foruden den Uvished om Tidernes Forandring med videre. Joseph bli-

29

ver derfor anseet, som hele Egyptens og andre omliggende Landes Opholdere, skjønt han dog derved berøvede dem al deres Frihed, og gjorde dem til offentlige Trælle og Livegne; dog berømmes han, skjønt han var forvissat om den dyre Tids Komme; og altsaa var det ingen Kunst at være Kiøbmand ved denne Handel.

§. 13.

Han siger og, at den anden Bi-Aarsag er: Kornpugernes Samdrægtighed i at sette høye Priser derpaa; men dette strider imod al Erfarenhed og Fornuften. Man seer daglig, at nogle faa Kiøbmænd paa Kiøbstæderne aldrig kan blive eenig, hverken om Indkiøbet eller Udskebningen, som daglig kan tale med hinanden; hvorledes vilde faa alle Landets Kiøbmænd, eller som han kalder dem Kornpugere blive eenige?

Naar Forfatterens Mening skulde holde Stik, saa maatte en Enighed uden lige herske overalt i Landet; her maatte med mange Omstændigheder sluttes en Contract, hvorefter Korn-Prisens Indkiøb og udskebningen maatte rette sig. Men man seer det som er tvert derimod, at den ene Kiøbmand opdriver Kornet i priis for den anden, at de kappes om foraaret, hvo

30

der først kan komme til Lodse-Pladsen, og af den Aarsag kommer saa paa Hinanden, at den ene udskiemmer Markedet for den anden, saa de ofte derved kommer til kort, og maa sælge med største Forliis; naar dette betragtes, saa sees lættelig hvor rimelig denne hans Mening er. For endnu desbedre at vise hvor ugrundig den er, vil jeg til Beviis herom anføre et Aar, som er endnu i frisk Minde, og om jeg erindrer ret, var 1766. da her paakom en Raptus saavel paa geistlige, som verdslige overalt i Landene, som gjorde dem saa fortunlet i Hovedet, at de indbildte sig, at Rugen inden Midsommer vilde koste 5 Rdlr. Tønden; mig kom denne Forvirring noget underlig for, da her var ingen Mangel, eller nogen Aarsag viiste sig. Men det maa være hvordan det vil, saa spartes ingen Umag eller Penge, naar de allene kunde saae den; de fik den og i af overflødighed. Tilsidst kom Sommeren, som skulde forhaste den forventende store Fordeel. Men Udfaldet blev denne: at den Rug de selv havde givet 3 a 24 Mark for, maatte de da sælge for 14 a 15 Mark, og mange maatte borge den bort, for at blive af med den, og det er ey at tvivle paa, at mange endnu har Penge tilgode for den. Nogle blev af dette kiøbmandskab reent forar-

31

met, andre sik saadan et Stød, at de føle det endnu. Jeg kunde anføre mange andre saadanne Beviser, for at vise hvor uformuende Menneskene ere til at forvolde nogen dyr Tid i Landet, eller at indeholde Kornet, og raade for Prisen; men dette før anførte maa være nok. Desuden maatte Forfatteren have erindret sig den store Sandhed, at dersom de Korn-Sælgende gjør alt sit til at forhøye Prisen, gjøre de Korn-Kiøbende just det Modsatte. Begge Kræfter, om end paa enten af Siderne noget herudi ved menneskelige Kræfter kan udrettes, kan fuldkomment veye op med hinanden.

Den tredie moralske bi-aarsag, siger han, er den partiskhed i de Vota om Capitel-Taxten. Men jeg har aldrig mærket, at Markets Prisen retter sig efter den.

Jeg har vel vidst, at Kiøberen og Sælgeren er bleven saaledes forenet, at Betalingen skulde rette sig efter Capitel-Taxten, naar den blev sat, som gjerne udfalder til een af Parternes Skade. Just dette, at Sælgeren og Kiøberen indretter denne Handel efter capitels-Taxtens Udfald, viser samme Taxtes befundne Upar-

32

tiskhed, og Fortroelighed til dem, som sætte den.

§. 15.

Iblant de naturlige setter han qvægsygen, der nøder Vedkommende at holde flere Federdyr, hvortil mere Kom maa anvendes, siger han.

Har nogen hørt flerre Urimelighed end denne? Denne Hoved-Aarsag, som er een af de største Plager og Ulykker Landet er hændet, tillige med de kolde og lange Vintre og Projectmagere, regner han for en Bi-Aarsag, og det allene for det Korn de flere Federdyr æde. Ney, min Herre! de er virkelig gaaen for tilig fra Mesteren i Huusholdnings-Sager; havde de med mig reyst om i en Tid af 20 til 30 Aar, baade inden og udenlands, og nøye undersøgt alle Ting, saavel ved Landvæsenet, som kiøbstædernes Næring og Hunsholdning, og selv havt Hænderne i med, og ernæret dem deraf; da skulde de have bleven af andre Tanker, og en skrevet saa hen i Veyret, som de nu har. Har de ikke erfaret saa meget endnu ved egen Huusholdning, at naar de spare paa Suulet, og giver Folkene tør og maver Føde, de da bliver graadigere og æde mere? Jeg har af Erfarenhed

33

mærket den Sandhed, at ingen sparer noget ved at give sine Folk slet og grov Føde; dette haver jeg mærket paa adskillige Maader, og i sær hos Fieldbønderne i Norge; tvende Mænd har boet paa een Gaard, har havt lige mange Folk og eens Avl; een af dem har været saa sparsom, at han altid har kogt sin Mad i Vand, og havt meget ussel Føde; men derover er han med sine Folk bleven saa graadig, at de har kundet ædt noget

utroelig. Følgerne af denne Sparsommelighed har været denne: al hans Korn ey har kundet tilstrække, men han har kjøbt meget deraf i Dyredomme; og derover bleven forarmet. Den anden derimod har ey sparet sin Gedemelk, som dertil er best tienlig, og derved en allene havt bedre Mad, men endog sparet Kornet saa meget, at han har kundet sælge den anden det, og derved bleven velholden; og jeg veed mange, som allene ved denne Huusholdnings-Maade har faaet Navn af Hexe-Mestere, der har borttaget sin Næstes Velfærdt og Velsignelse.

Man mærker og til Skibs, naar Smør og Fede-Vahre er gaaen med, at Folkene ey kan faae deres Grød saa seed som sædvanlig, hvor graadig de da blive; ja saa, at een kan æde saa meget, som to før; og derefter strax er hungrig igjen. — Hollænderne (som jeg aldrig

34

troer nogen kan dadle for sin Huusholdning) giver aldrig deres Folk tør og maver Føde, men feed; den Grød de spise, maa være saa meget Smør i, at naar de i den nedtrykker Skeen, da maa det sie der i; han sparer ey Heller hverken paa Kiød eller flæsk af det fedeste, som har den Virkning, at de æde lidet, og kan bie længe derefter, naar de først bliver udfyldte og styret sin Lyst. Fornuften lærer og, at det Fede føder, da den grove Brødføde allene fylder og udvider Maven, saa Graadighed derefter følger.

Naar nu dette betragtes og man tilligemed veed hvad ødelæggelse Qvægsygen har gjort paa Høvederne, Skab og Pokker paa Faarene, Projectmagere paa Svinene, og andet Uheld paa Fiederdyrene; saa alle slags Fede-vahre har langsommelig Tid været langt Høyere i priis efter sin Maade, end Kornet; hvo kan saa undres paa, at der maa gaae en stor Mængde Korn til, mere nu end før, da Folk har maattet bruge det til alle Ting, baade i Steden for Melk og andet Suul, og det eneste der kan forslaae noget i en tom og hungrig Mave; thi hvad Fortieneste har Folk nu omstunder, at de kan have Leylighed til at give 18 Skilling for et Pund Smør, og 12 a 14 Skilling for et Pund Flæsk, som vil lidet forslaae? De faaer altsaa lade sig nøye

35

med den tørre Brødføde, som synes allene at være det vores Oeconomister vil unde deres Landsmænd. Men at der gaaer og en uhørlig Hoben mere Korn med til saadan en maver Huusholdning, det er en Sandhed; derpaa kan jeg anføre til Exempel endnu de norske Fieldbønder; gamle Folk har berettet mig, at i fordem Tider, da der var Mængde af Rensdyr og andet Vildt, som de fangede, og deres Qvæg gave og mere Melk end nu, da kunde de komme ud med en halv Tønde Korn til Sommer-Føde; nu derimod da dette mangler dem, og Vildtet er forsvunden; maae de i den Sted have 5 a 6 Tønder, hvilket er et tilstrækkelig Beviis paa, hvad Fede-Vahrener sparer paa Kornet, naar man kan have dem for billig Priis.

naar dette overveyes, saa sees arangivelig, at Qvægsygen og andre Fede-vahrenes ødelæggere, er ey en Bi-Aarsag, men en stor Hoved-Aarsag til Kornets Mangel; ey at tale om den gode giødske der faldt fra disse nu favnende Creature.

Hvad sig ellers er angaaende det Korn, som forødes paa de flere Federdyr, som Forfatteren her siger: da har det ingensteds hiemme, saafom langt mindre af disse holdes nu, end som i forrige Tider, hvor om deres høye Priis og

36

Her er da Hans politiske Bi-Aarsager, som er: 1) Fiskeriets Forsømmelse. Om vi forsømme at fiske, eller Fiskene forsømme at søge vore Lande, som forhen, er adskilte Qvæstioner. For min Deel troer jeg det sidste, allerhelst der ingen Aarsag kan gives til, at Folk nu skulde være mindre begierlig, efter den Fordeel der faldt ved Fiskeriet end forhen. Tvertimod maatte formodes, at Fiskene ved Korn-Mangel eller høy Priis bliver dyrere betalte, og følgelig des omhyggeligere søgte. Om ellers Fiskerierne har aftaget, just i de samme Aar, som Korn-Priserne har tiltaget, og ikke før, maa Forfatteren selv indestaae for.

Den 2) henregner han til Vildtets Skade paa Kornet, i sær Falster, Colding, og Skanderborg Amter. Dette viser tilstrækkelig, at Forfatteren har laant dette hele Verk af andre Skrifter, og ey paa egen Erfarenhed har grundet det, og med den Uforsigtighed, at han

37

opkoger andres Tanker, der skreve den Tid Kongen selv eyede disse Steder, og da Vildtet gik uden Skye i Flokke-Tal; og endda sporedes ingen Korn-Mangel. Nu derimod ere Godserne overalt bortsolgt til mange Eyere; og den Jagt, som Kongen endnu tilhører, er bortforpagtet; saa er det jo sluttelig, at enhver gjør sit Beste for at faae sin Park deraf. Sandelig, det har og havt sin forønskede Virkning; thi det er meget rart at see der et Dyr, hvor man tilforn kunde see hele Sneese i Flok.

§. 18.

Den 3) Bi-Aarsag mener han: er den fordervelige Forprang, som øves af adskillige egennyttige Folk, som flakke omkring og opkiøbe det. Hvor iblant han og regner øboerne og Sandskuderne, som skal være Kiøbstædernes Undergang.

Men da disse Forprangere, øboer og Sandskuder har været til, da kiøbstæderne var i sin beste Floer, og da vi havde det beste kiøb paa Korn-Vahrene og anden føde, saa holder denne Formening ligesaa lidet sin Prøve, som hans andre Aarsager; og at forhøye Prisen derpaa for det Almindelige, er de aldrig i Stand til, som jeg før har viist.

38

§. 19. Han siger: at disse bi-aarsager maa ikke foragtes, skjønt de ere smaae. Ja til visse er der meyer smaae iblant dem; men saa ere der og de iblant, som er desstørre til at regne blant Bi-Aarsagerne, som jeg før har tilkiendegivet; og saa faaer det ene bøde paa det andet. Han tilstaaer dog, at hvis paa Hoved-Aarsagerne kunde raades Bod, vilde Bi-Aarsagerne have desmindre Kraft. Dette maa enhver tilstaae, er en Sandhed.

§. 20.

At Korn-Mangelen (som han her siger) forvolder just den høye Priis; er tilforladelig, og intet andet kan drive den op. Men desuagtet gjør Pengenes Mængde og liden Værdie sin store Virkning dertil. Derpaa kunde man anføre Exempler af gamle Historier, da Guld og Sølv vare rarere end de nu ere, siden Vestindien blev opfundet, hvor de rige Miner af den Sort ere opdagede. Forfatteren anfører herpaa selv til Beviis en gammel Tydsk Autor, som holdt det for en overmaade høy Priis, at de da maatte give 2 Mark og 8 Skilling lybsk for

39

en Tønde Rug, og andet Korn i Ligning derefter. Man har og seet hvad Virkning de med Kunst gjorde Penge, eller de saa kaldede Banco-Sedler har gjort i Sverrig, har de ikke opdrevet Jorde-Godser og andet Brug til en umaadelig Priis, hvorefter baade Føde og andre Vahre maa rette sig? Jeg seer vel, at han i denne Post vil igiendrive Philodan; men mig synes han kommer ligesaa ilde herfra, som fra alt det øvrige.

Skal disse med Kunst tillavede Papiir-Penge holdes for en Rigdom i et Land; saa er vist nok Sverrig et af dem. Men betragter man det Nøye; da skal det befindes, hvor høystskadelig denne Indretning er for den almindelige og gemene Mand i bemeldte Land; thi hvad disse Folk fortienet med deres sure Sved, bliver dem betalt med den Værdie, som er sat paa Sedlerne efter Landets gode Myndt; men naar de skal kiøbe noget til Livs Ophold igien derfor, bliver det dem beregnet efter udenlandsk Vexelkurs, som ofte er næsten en mere, end den halve Værdie. Det er derfor umueligt, at den trængende Arbeyder der kan blive bestandig, og finde sit Ophold, og helst i dyre Tider. — Endnu maa jeg spørge denne gode Mand, siden han formener sig at have saa stor Indsigt og kundskab i Naturens Orden og

40

Menneskens Forhold, hvor det kan komme sig: at siden Qvægsygen har saa gruesom graseret i landet; saa de, som fordum har havt 10 a 12 have neppe nu mere end 1 a 2, og dog er ey allene høe og Straae, men endog Græsning stegen dobbelt i Priis; saaledes er og med Brænde, Tørv og deslige? Aldrig kan jeg troe, at Proprietairs, Kornpugere og landprangere kan ved Magaziners Indrettelse og opkiøb forvolde det. Dette regner han og sine Bi-Aarsager.

§. 21.

Kan han holde det han her lover: saa er han mageløs, og mere end et Menneske; thi han siger sig: at vil forskaffe Hielpe-Midler til at forhindre og ophæve disse Aarsager, saa dens ulykkelige Virkning maatte ophøre; saa og lindre Nøden og læge Svagheden. Her seer dog et Dyb (for sig), som nok kunde skrække ham fra at komme videre & c. Alt dette og øvrige er ey værdt at opholde sig over; men maa slaae ved sit Værd.

§. 22.

Heri taler han allene om: at han vil følge samme Orden, ved at give Hielpe-Midler, som

41

han har brugt med at fremføre Aarsagen. Og her har man dem, tilligemed mine Betænkninger derover.

§. 23.

Det som ligger ham meest paa Hiertet, er Brændevinsbrændingen, som er hans 1) Hoved-Aarsag. Denne vil han enten have afskaffet, eller og mere indskrænket. Mig synes ey til anden Nytte, end at skille Landet ved den Fortieneste, som jeg haver anført i §. 6. tilligemed saa mange flere Mennesker og Creature; og den Mand paa Landet, som skal betale 100 Rdlr. af en Tønde-Kiedel om Aaret for at brænde med, skal ey rose sig af

Fordelen; dog, hvad ligger der Magt paa: at Folk, som vil ernære sig med sit Sveed, kommer til Kort. For at hemme dette i hans Tanker fordervelige Brug: er det han, som Patriot og troe Embedsmand formener vist, at det var fornøden for Kongen og Fædernelandet, at Forpagtningen maatte ophøre, og Brændeviins-Væsenet sættes paa Fode, efter Forordningen af 3die May 1768. og vil han den skulde skiærpes ved at befale følgende:

1) At Proprietairen eller Fuldmægtig skulde see paa Bondens og eget Beste. Vil og,

42

at de skulde straffes og staae til Ansvar, naar bonden forsaae sig (imod denne hans foreskrevne Lov), og Eneren have flittig Opsigt og Randsagning & c.

maa man ikke storlig forundre sig saavel over Forfatteren, som hans Foreningers uskiønsomme Indbildninger og ugrundede Foregivende, der ere af den taabelige Formening, og tør sige: at hverken Huusbonden eller Bonden, ja ikke en Næring-Stand i Landet vide sit egen Gavn og Beste; men de mene sig saa kloge: at de kan lære og undervise alle.

Jeg derimod anseer dette, som et af mine stærkeste Beviis paa Brændingens uskyldighed og Nytte, og hvor ugrundet den Beskyldning er, som gøres derover om Bondens Liderlighed og Fylderie. Thi det er ey at tvivle paa: at dersom det førte den oprigtige Sandhed med sig, der vilde iblant saa mange store, fornuftige og erfarne Landmænd, som Dannemark har, og har havt, findes dem, som vildet hemme dette formeente Onde, som tilføjede dem selv saa stor Skade, og det længe før Forordningen kom ud; thi ingen Ting er urimeligere, end at en Huusbond skulde med lige Gyldighed see paa, at hans Bønder forøde paa saa liderlig en Maade sit Korn, og veed tilligemed, at naar han ey har mere, saa maa han forstrække

43

Ham, og tillige indestaae for hans Skatter og Udgifter. Sandelig, det maatte være en meget taabelig Mand, som vilde taale det. Men da de har seer, at det er mere til Bondens og hans Creatures Gavn, end Skade og Kornets Sparelse: saa har de saalænge det stod til dem ladet ham beholde sit Værk i Fred. Dette maa udslettes, som fornærmeligt mod sidste Brændeviins-Forordning.

2) Vil han, at de Karle som angav det, skulde have sin Friehed fra Godset. 3) Vil og, at de skulde være baade Anklagere og Vidne. 4) Og om een antraf Forbrydelsen, skulde det ene Vidnesbyrd gielde, efter Placaren han herom anfører.

Disse 3de de Poster var fortreffelig til at befordre Meeneed i Landet, føre mange i Fristelse, og uskyldige Mennesker i Ulykke, samt ødelegge Landvæsenet.

Mon vi ey har Meenedere nok i Landet alligevel, uden man herved skulde forøge deres Tal? Vilde ikke mangan en Huusbond med sin Bonde herved blive ødelagt med Processer og uskyldige Bøder? Skulde dette ikke forlede mangan Karl til at gjøre sig til Angivere, og gierne aflegge sin ed derpaa, ey allene for at blive Godset qvit, men endog at hævne sig over

44

en Fiende; saa Godsets Eyere derved blev skilt ved dem, som han skulde have, ey alleneste til at besette Godset med, men og dem han maa udlevere til Soldater? Gud bedre det! vi seer alt for meget hvad Folk agter om at bekræfte deres Løgne med dyre Eeder, paa der de kan faae Folk til at troe sig, skjønt de deraf ey kan have nogen Fordeel; og jeg vilde ønske af mit Hierte: at her ey fandres een blant geistlig eller verdslig Embedsmand, som havde overtraad sin Eed, o! saa var der dog en Lykke.

5) Vil han, at alle Bisse-Kræmmere paa Landet maatte vorde afskaffet, og Kobber-Smederne eksempelmæssig straffet, som solgte Brændeviins Redskab paa Landet.

Dette er et meget gudeligt og christelig Sindelag; og er disse Tidens Oeconomister ligt nok. Men om De, min Herre! havde udstaaet en ond og møysommelig Lære paa dette Håndværk, og med store Bekostninger havde nedsat Dem derpaa, hvormed De nu skulde forsyne en Familie, og desforuden betale borgelig Skatte og Tyngde; hvad vilde De da sige om dette Forslag; og hvormed vilde De da ernære Dem og Deres, naar De ey maatte sælge det, som De dog med saa haardt Arbeyde og Møye gjør færdig; men straffes derfor, som en Mis-

45

gierning. Sandelig, her maa Taarene først med største Aarsag rinde een ned ad Kinderne over saadan overmaade Ubarmhertighed. Saaledes er det med alle disse Tidens Forslag-Mestere, deres Opfind gaaer ey ud paa andet, end Tvang, Straf og Plage, med en Næring og Haandværkes ødeleggelse efter det andet; det

er ey for Fødens Dyrhed man har Aarsag at græde; thi den, Gud skee Tak, har været til at faae; men de Penge man skulde have til at købe den for, er det de her fattes, hvorover man kan Have Aarsag at være bedrøvet, og dertil er ingen anden at give Skylden, end just De; og Dem er det, som har tilveyebragt al Elendighed i Lander.

Om den fastsatte Tid med at brænde Brændeviin, holder jeg ey fornøden at opholde mig over, ffiønt herimod kunde siges meget; men vedbliver min forrige Mening. Videre taler han selv om den sterke Brænding, som drives i Holland; saa at fra et Sted, siger han, bliver ugentlig indsendt 2 a 300 Sviin til Amsterdam, hvilket er troeligt; thi jeg selv har mærket den sterke Brænding, som bruges; og i Amsterdam, hvor jeg har købt 1 Potte sterkt Genever for 9 Skilling, da vi her i Dannemark maatte give 16 a 20 Skilling for en Pot meget

46

slet Tøy; og de befinde sig meget vel derved; skiønt de købe Kornet, som jeg før har meldt, og aldrig har jeg hørt, at de enten har forbudet eller forhindrer den.

Saa ubarmhjertig er han dog ikke, at han vil Folk skal tørste ihjel; men han vil: 1) At Folk skal legge sig mere efter Bie- og Honning Avl, og indføre Brug af Mød, som Forfædrene.

Men bliver den mere forsømt nu end i gamle Dage; og drikkes den ikke endnu, skiønt den, som andet meget dyrere end før? Jeg meener jo. Men et andet Spørsmal bliver: om Bierne trives saavel nu, som da? Det tilforladeligste Svar bliver vist nok, ney. 2) Vil han, at Folk skal legge sig mere efter Æble og Pære-Træer til Most. Men dette vil vare noget længe; og helst paa de Stæder, hvor vilde Træer ey vil groe. 3) Vil han de skal brygge sterkere Øl. Men her skal og Korn til; og Erfarenhed har lært mig: at baade i Norge og Engelland kan de drikke sig ligesaa fulde af det, som i Brændeviin; og at Øllet ey er sundere at drikke meget af, end det ander, haver jeg og mærket; thi sterke Øldrikkere faaer altid tilsidst et svagt Legeme; saa og Steen Plage, som jeg haver seet mange Exempler paa. 4) Vil han,

47

et Tolden skal nedsettes paa Fransk Brændeviin, saa det kan haves for billig Priis. Jeg kan ey see af alt dette, at Forfatteren er saa meget for at hemme Fylderie og Liderlighed, som han foregiver; thi mig synes: at enten jeg faaer en Ruus af Øl eller Mød, Fransk eller Dansk Brændeviin, saa er jeg derved lige Fuld; og hverken Velfærdt eller Helsen bliver derved sparet. Ney, det er allene hans Landsmænds Næring og Fordeel han ey kan fordrage; dette er det, han bemøyer sig om at faae skilt dem ved. Og endskiønt jeg ønskede, at baade Vine, Fransk Brændevine, og andet kunne haves for billig Priis for Handelens Skyld med Fremmede; saa kan jeg dog aldrig troe, at det skulde være større Gavn for Landet at indføre det, end Korn for at brænde Brændeviin af, baade for den før ommeldte Fortieneste, og den tienlige Føde derefter til Creaturene, som sparer igien paa andet Korn; foruden den Høyere Fragt, som Kornets Indbringelse vilde give, saa og den Fortjeneste andre Folk herved have; og at derfor mere Korn vilde udføres, blev nok til Vind, med mindre Gud vil forandre Tiderne, og da kan det skee, om endog alle Brændeviins-Pander var i Gang.

48

§. 24.

Her kommer han igjen: om Mangel og høy Korn-Priis, som foraarsages ved den store Folke-Formerelse, som ey kan hemmes (siger han) for de herlige Følger, o. s. v.; og alting kan blive got, naar den umaadelig Brændeviins - Drikken bliver aflagt. Det er med faa Ord at sige: at naar han allene fik dem ødelagt, og drevet i Landflygtighed, som endnu møysommelig ernære sig dermed, fra blev Folkes Tal saa meget mindre igjen; og da jeg har sagt min Mening derom i §. 7. vil jeg ey videre sige: end det er mærkeligt, at han regner denne ubetydelige Post iblant hans Hoved-Aarsager.

§. 25.

Den 3die Hoved-Aarsaa: a) Her mener Han nok den Forordning, som fastsatte Bondens Hoverie. Hvad Virkning den har gjort, er bekiendt; ligesom det og er bekiendt, at den nu er forandret ved en Seenere. Sandelig, alle de Forslag og Hjernesvind som er udkommen al denne Tid fra vore Projectmagere, tiener en til ander, end at ødelegge og forstyrre,

49

ja vende op og ned paa alle Ting. b) Han meener: Kongen lit efter Haanden faaer Leylighed at lætte Bøndernes, som den fattigste, men nyttigste Stands-Kaar, med at lindre overordentlige Skatte.

Men jeg maa spørge: 1) om det ikke just er Projecrmagerne, som ved deres Vindmagerie har ført Landet i denne fast ubetalelige Gieid, som nu næsten har uddraget alt Sølv og Guld Myndter af det; allene til Renterne hidtil. 2) Hvor vor høypriselige Konge skulde derefter tage disse svære Udgifter fra, om han skulde

eftergive Bønderne, som de talrigste denne Skat. At vores dyrebare Konge gjerne faae, at han kunde eftergive faavel Bonden, som andre der trænger ligesaa Haardt, som de, ved det deres Næring er dem betagen, saa de derover har intet at nære sig med, dog maa betale Skat alligevel; derom har ingen Aarsag at tvivle: han har viist tilstrækkelige Prøver derpaa, baade med at bortsælge sine Godser, og indskrænket sin Hofstat, med mange andre store Besparelser, som dog, i hvor store de ere, intet kan klække, c) Her maa Proprietairers igien høre: at de ikke skiønne paa deres eget Gavn, som ikke bestaaer i Bondens Armod (siger han), men Velstand.-

50

Hvis de nu ere bleven saa taabelige, at de en vide det: saa beklager jeg de gode Herrer; og det beste Raad jeg da kan give dem, er dette: at de faaer begive sig til hans og andre ligesaa kloges Skole, for at lade sig paa nye undervise. Han siger videre: at de burde forstrække deres Bønder med behøvende Sæd, at Jorden ikke skal ligge usaaet. Derom bær jeg aldeles ingen Tvivl, al de jo gjøre det, som forhen; naar bare han og andre vil passe paa deres egne forretninger, og ey med deres utidige Omsorg gjøre Bonden opsætsig imod sit Herskab; hvoraf kan ey andet flyde end Skade, baade for Huusbonden, Bonden og hele Landet. Fra d) til Littr. g) er ey videre at erindre, end hvad jeg i §. 8. har anført. Ikke heller vil jeg opholde mig over den Reebning imellem Sogn og Bye, som gjør intet til Sagen; men allene tale noget om de sumpige Stæder og Grunde i Vandet, som han vil have inddiget, grøftet og sat i Stand til Agerdyrkning; ligesaa (siger han) de ved Vester-Havet besindende store Sandkllinte, saa og alle Veyler og Holme i Limfiorden, item Norges Almendinger, faa og Sandflugten, som burde stoppes, saa Jorden kunde igien bringes til Sammengroelse og til Agerbund; (og meener Han) at de vaade Udørker med Grøfter, deals

51

med Diger og Dæmninger skulde føres til bedre Nytte.

Man maa tilstaae, at alt dette at sette i Stand, var noget stort, og overgaaer endnu Patrollens Forslag, som allene gik ud paa: alle Grundene imellem Landene at inddige; og endskiønt det var allene en varm Skose han gav Projektmagerne paa deres Urimelighed; saa seer man nu, at denne Forfatter har taget det for ram Alvor, og i dette Priis-Skrift gaaer end langt videre. Han skulde allene gjøre Forsøg selv paa noget, for at see hvorvidt det øvrige vilde lykkes. Hvad sig de Norske Almindinger angaaer, da kunne samme en blive saa ugiørlig, naar tvende Ting kunne forskaffes, som er allene: en nye Himmel og en nye Jord; forinden disse Fornødenheder forskaffes, bliver det nok, saavidt jeg har betragtet dem, umuelig; ligesaa bliver det nok med det øvrige, som langt vil overgaae Menneskens Kræfter, h) Endskiønt saa mange i disse Tider har saa ofte afmalet disse Kartoufler paa det prægtigste, og gjort saadan et Væsen af dem, som der siden var umuelig for Gud ar hiemsøge Landet med Hungers Nød, naar de komme i Brug og Drift. Men med deres Tilladelse maa jeg sige: at jeg har befundet andet, ved at plante, og bruge dem

52

baade i Norge og i Dannemark; thi først vil de have en meget god, og for dem tienlig og tilbered Jord, om de skal groe og give nogen fordeelagtig Grøde; dernæst ere de, som alle andre Væxter underkastede sine Vanskeligheder, baade af Misvæxt og Orme; og deres Brug i Steden for Korn-Meel, da vil nok 3 Skp. af dem neppe komme op imod 1 Skp. Korn; thi naar de bliver kogte og sammenstødet, saa sees hvor meget de forslaaer, og langt fra giver sig ud som Melet; thi de ere og bliver Rødder, som kan sees naar de koges, da endskiønt de trække meget Vand til sig, blive de dog ey større, og hvad Kraft der er i dem, viser Kulden; thi naar de fryse, da ere de reent bedervede, og ey er andet end et blot vandig Væsen; og jeg siger: Gud hielpe dem, som skulde fødes allene med dem, uden vel Suul til, i vore Lande, hvor Kulden giver stærkere Appetit og Fordøjelse end i de varme Lande, som formeres ved det tunge og haarde Arbeyde.

Jeg finder herunder i Anmærkningen, det jeg før har læst i de offentlig Tidender, om Hr.

Blouquets herlige Opfund, som bestaaer i: at koge Knogle og Been til Skaleie, som skal udrette saa meget til Menneskens Føde. Men forundrer mig over, at saa mange fornuftige

53

33

Mænd kan fatte Troe til saadant Tydsk Hiernesvind; da de dog saa ofte af saadant Vindmagene bliver beskuffet. Saaledes har man og havt derfra, om er Pulver der havde den Kraft, at Mennesken kunne reent undvære Føden; nu om vilde Rødder der kunne tilberedes og bruges i Steden for Brød, o. f. v. Dog seer man, med al den store Viisdom, som findes i hele Tydskland, at Hungers Nøden hos dem har været langt større end her i Dannemark; thi efter Beretningerne, har de maattet æde baade Hunde og Katte, og andre vederstyggelige Aadseler. Man faae og derfra, at een havde opfunden at gjøre Fløde, Smør og Ost af Patetes, som alt er lige rimeligt.

§ 26.

Skulde en bestemt og indskrænkt Ud- og Indførsel forhindre den dyre Tid; saa maa man forundre sig over, hvi de i Engelland ligesaa ofte som her haver dyr Tid, hvor de iagttage saadanne Anstalter; dog hører man, at mange Mennesker drage bort fra dette ellers saa fede Land over til America, af Mangel paa Føde.

54

§. 27.

At faae nogen betimelig Kundskab om Tidernes Tilstand, er lættre at tænke end erholde; thi ingen veed hvad Korn han har, førend han faaer aftærsker; en heller veed han hvad deraf kan spares før Vinteren er over, og han har sit Qvæg paa Græs, og Ageren tilsaaet. Hvad jeg ellers finder i Anmærkningen, hvor der siges: at denne Anstalt er af Vigtighed; thi den hielper en alleneste Landets Mangel, men setter Kornpugernes Dynger i Bevægelse, er ey værdt at opholde sig over; da dette med alt øvrigt er allene grundet paa Formening, og altsaa maa staae for det, det er. Havde Forfatteren kunnet give et got Raad, hvorledes udenlandske Krige kunne dæmpes, da havde dette ene gjort mere til gode Tider, end alle de mange han her giver, som er meget ubetydelige; thi udenlandsk Krig gjør, og altid har gjort indenlandsk Dyrtid.

§ 28.

Hans 1) moralske Bi-Aarsag er (siger han): at nogle visse Forvaltere og Proprietairs Begierlighed og Vindesyge gjør dem til Pran-

55

gere af deres egne Bønders Korn. Disse Overtrædere vil han have afstraffet uden Persons Anseelse.

Dette maa han gierne for mig; for dem har jo Loven dicterer Straf, og derefter bør de at lide. Men han synes nok, at den er for liden, og derfor bør skierpes, maaskee paa Velfærdt og Liv; (thi vore Raadgivere ere nu omstunder meget strænge med Straffen; og havde de Magt, saa frygter jeg for, at den vilde blive langt eftertrykkeligere, end den Nød og Elendighed de har paaført os). Men dette Onde (siger han) er vanskelig at opdage for adskillige Paaskud. Mig synes da, at intet andet Raad kan have, end at paabyde Huusbonden under forbemeldte Straf, at han skal være forpligter, at forstrække Bonden med alt hvad han behøver, uden at han nogen Tid maa tage eller fordre det tilbage, langt mindre Land skyld eller Skatte; men dog derfor bør, som før, være ansvarlig. Og for at faae Oplysning om nogen Huusbonde forsaae sig her imod, skulde saadan en Karl eller Bonde, som vilde gjøre sig til Angivere, og sværge ham denne Forseelse paa, være frie fra Godset, og belønnes. Naar saadanne Anstalter bleve føyet, saa skulde en lættelig faaes noget, Paaskud; og jeg er forsikkert paa, at

56

mange saadanne Forbrydelser skulde hastig opdages.

§. 29.

Her siger han: imod den første og anden Bi-Aarsag, imod Proprietairs og andre Kornpugeres uchristelige Gemyt at tilbageholde Kornet til dyre Tider & c.

Er ikke dette en smuk Skrivemaade, og værdig at staae i et Priis-Skrift? Mon dette Navn Kornpugere er andet end et hemmeligt Skiolds-Ord, paa dem, som indkiøbe og samler Korn, som een eller anden urimelig har ophittet for at sværte den, de ey har kunnet faaet det af efter sin Villie. Nu taer denne Forfatter det ey i Betænkning at skielde Proprietairer, og tillegger dem og Uchristelighed; skiønt blant dem findes baade Friherrer, Grever, ja de høyeste Embedsmænd i Landet; hvorom man bør baade tale og skrive med al Høyagtelse og Ærbødighed. Hvorledes vilde De, min Herre! ynde det, om nogen vilde skrive i saadan Stiil? Nemlig: at Embedsmænd, Byefogder og andre Udsuere ødelegger og forderve Kiøbstæderne ved der de skabe og rabe alt til sig, baade fra Enker og Faderløse, o. s. v. Og ved deres Umættelighed forarmer reent Borgerne; ret saa-

57

ledes kommer hans idelige haarde Beskyldninger mig for, som han ved alle Leyligheder fremfører imod saa mange brave Mænd. Jeg forsikkrer ham til, at Øvrigheden i Kiøbstæderne bliver ligesaa ilde og endnu værre omtalt af deres Underhavende, som Herskaberne paa Landet af deres Bønder.

Men at komme til hans Mening igjen, da vil jeg en videre svare til den 1) end allerede skeet er; og mig synes han igiemager saa ofre det samme. 2) At i fornøden Fald maatte handles med dem, som Keyseren i Bøhmen og Mæhren. Til Beviis herpaa, anfører han er Rygte, som de offentlige Tidender Anno 1770. bragte, og

bestod deri: ar Proprietairs Lofte og Korn-Huse blev efter allerhøyst bemeldte Keyzers Befaling efterseer; og da befandtes der saa meget Korn, at Landet kunne rigelig forsynes dermed i 2 Aar (som skulde være indtil denne Tid); hvorpaa han lod deres Korn taxere, hvormeget de selv behøvede, med Bøndernes Forstrækning, satte dem en vis Priis for det øvrige, og tog det bort.

Men hvor vis dette Rygte er, kan sluttes deraf: at vi siden altid har hørt Tidender derfra, om usædvanlige dyre Tider, og jeg haver og læset i Bladene, at Keyseren har ofre sendt

58

dem store Transporter med Korn fra andre Stæder, paa der de ey skulde omkomme af Hunger. Jeg for min Part ønsker, at vores allernaadigste Konge aldrig stråledes vilde misbruge sin Magt; thi det vilde blive langt større Skade for Landet end denne haarde Forfatter indseer; thi naar de paa saadan en voldsom Maade havde berøvet Eneren sit Korn og Velfærdt, og det i en hast fik forødet; saa spørger jeg: hvor de siden vilde tage det? Og hvor vilde de finde saadanne Mand, som vare saa oprigtige, at de ey lod egen Nytte forføre sig; og derhos saa Kloge, at de kunne skiønne, hvad Proprietairer med sine Bønder behøvede, og hvad Korn han fik næste Aar? Sandelig, det er han ey selv i Stand til at vide. Jeg seer en andet, end Udfaldet derpaa vil blive dette: at Proprietairs, som paa saadanne Tider har mindre Korn at selge, end Forfatteren mener, eller her foregiver, og paa saadan en tvingende Maade skulde see sig sin Eyendeel fratagen, for den Priis de fandt for got at sette derpaa, vilde herover selv blive forlegen, tabe Modet, ved del han saae sig derved alligevel forarmet, og lade Jorden ligge udyrket, med meget mere heraf vilde flyde, til hele Landets Fordervelse.

59

At de paaberaabende Korn-Lofte har allene Sted i Forfatteres Indbildninger, der bær Aaret 1771 Vidnesbyrd om; thi dette Aars Grøde kom meget vaad i Huns, for det mislige Beyr der var; der maatte derover det snarreste skee kunde aftærskes, og da det kom paa Loftet, vare de ligesaa ilde faren med det, og idelig maatte harpes og kastes, og enhver var glad ved at blive af med det, for det ey skulde komme til Skade hos ham. Var nu ikke dette det kraftigste Middel der kunde drive til Dørs der gamle Korn med sig; thi naar dette kom iblant de af ham altid paaraabne Korndynger maatte de ufeylbarlig anstikke det ander med; Udfaldet videde og, at det saa til gik; thi af vor egen Rug kunde vi en faae et Stykke Brød afvigte Aar, uden det var ored. Men hvad hialp det paa Korn-Prisen? Jo i Førstningen da alle skyndede sig for at blive af dermed, og Fartøyerne fra alle Kanter tilstimedede, da faldt Prisen; men da Loftene var tomme, maatte vi en da betale dette enddog beskadigede Korn des dyrere, endskiønt vi havde Indførsel fra fremmede Stæder? Naar alt dette betragtes med meget mere, som maa udelades for Vidtløftigheds Skyld; saa synes mig, at Forfatteren har større Skam af, at han i dette sit Priis-Skrift vil

60

indbilde Folk saadant urimelig Tøy, end de, som han siger: ikke vide deres eget Beste. For at gjøre Forfatteren Ubilligheden i hans Dom endnu mere følelig, saa vilde jeg nok spørge: hvorledes han vilde blive tilmode, ifald han paa Speculation, det er at sige: paa Vinding eller Tab (anderledes kan ingen, uden at være alvidende, handle i dette Fald) havde indkiøbt et par 100 Tønder Rug; og, naar han faae med Fordeel at kunne blive det løs, fik Ordre for en vis Priis man foreskrev ham, at udlevere det til omkring boende Proprietairer eller Bønder. Han vilde nok sige, eller i det mindste tænke: hvorledes gaaer dette til? Min Eyendeel er jo hellig, hvad Andeel har andre i mit Gods? Maa jeg ikke selge, eller ikke selge naar, til hvem, og til hvilken Priis jeg vil og kan. Var Indkiøbet forbudet, da der skede? Hvo vilde Have tilstaaet mig nogen Gotgiørelse, ifald Tiden havde bleven saaledes, at jeg med Forliis skulde have solgt. Aldrig setter jeg Penge mere i saadan Handel, hvor jeg har Frihed til at tabe, men ikke til at vinde. Hvad tykkes Dem nu? Kan De nu føle, hvor billig De dømmes. Og hvorledes vilde det vel see ud, naar ingen vilde, eller efter saadanne Omstændigheder kunde handle med Korn.

61

§. 30. Her taler han igien om Capitel-Tax, hvormom jeg ey har videre at sige, end sagt er. §. 31.

Qvægsygen regner han altid for en Bi-Aarsag. Jeg har for sagt, at jeg holder den for den største Hoved-Aarsag; og endnu maa sige dette: at siden Bønderne har saa ofte mistet deres Qvæg, har de lagt sig flere Bæster til, som maa have mere Korn end hine, om de skal holdes ved Magt; nu er disse lange og kolde Vintere paakommen, og i sær Aaret 1771. da Sne og Iis laae ud i May; hvad Korn det Aar gik med til Crearurene, er ikke at udsige; og jeg vidste de Bønder, fom havde forsynet sig efter deres Tanker i al Overflødigheid med Korn, som blev dog gandske forlegen, og maatte baade kiøbe, og føge Herskabet om Hielp, og endda var deres Heste saa forarmet, at de fast ey kunde gaae, end sige trække Ploven. Og hvad som gjorde Ulykken fuldkommen, var den Strid og Uenighed der kom det Aar imellem Huusbonden og Bonden om Hoverier; saa megen Jord blevliggende udyrket det Aar, og alting kom i For-

62

virrelse. Jeg kiendte da og nogle der var af Forfatterens egne Folk, og ey kan kaldes Kornpugere; thi de havde saa reent udsolgt deres Korn forhen, at de nu i Mængde maatte købe det paa det dyreste tilbage igien, for at forstrække deres Bønder dermed; fandt de sig faavel derved, ak de vil oftere følge hans Underviisning, skal der være mig kiert.

Det skulde ellers fornøye mig, kan Forfatterens Hjelpe-Midler raade Bod paa dette overmaade Onde. Men jeg mener, der er brugt saa mange Raad og Forsigtigheder derimod uden Frugt; at jeg frygter, at hans Forslag vil have ligesaa liden Virkning; thi den Damp, som Vinden kan fremføre af det syge Qvæg, kan nok antænde Sygdommen andre Skæder.

§. 32.

Her har vi igien Fiskeriets Forsømmelse, som har sin Grund i Folkes Dovenskab og slette Indsigt, siger han. Til at opmuntre dem, vil han, de skal have adskillige Privilegier, og tilsidst Premier. Jeg seer det gierne, naar det ey skal gaae af Kongens Casse, eller og det Almindelige skal bemøyes dermed; thi de ere nok bebyrdet alligevel. Og det giøres ey heller nø-

63

dig; thi man feør ved Gottenborg og Vigsiden, at saalænge Silden var derfra borte, havde der ey været nogen Fangst, om de havde sat nok saa stor Premie dcrpaa; men nu da den søger Landet igien, mangles der en paa Fiskere, der gierne taer den foruden Premie. Og jeg forsikrer, saasnart denne og anden Fiske vil besøge vort Land igien, at her skal blive nok af dem, som vil giøre sig en Ære med at opvarte dem, og ey lade sig denne Fordeel gaae af Hænderne.

Jeg haver videre givet mine Tanker herom i Dannemarks beklagelige Tilstand; see Aften-Posten for afvigte Aar No. 63.

Om denne Anstalt med smaae Dyrehaver, som han her vil have anlagt, vilde giøre sin Virkning, lønne Umag og Bekostning; det

overlader jeg de Herrer Proprietairs at skiønne og bedømme, ligesaa om det var mueligt at ødelegge Spurrerne ved Premiers Udlovelse.

§. 34.

Hans tredie Bi-Aarsag er det han her vil hemme, som er Forprang. Og her iblant de

64

utilladelige Priviligerede, som er Sandskuder og Øboer; dette er at sige med faa Ord: at han herved har i Sinde at skille Norge fra al Tilførsel den hele Vinter; thi disse Sandskuder ere just de, som Forsynet haver beskikket til at skaffe Føde til mangen en hungrig Normand, naar intet kan haves fra andre Stæder, for de Mørke Nætter og farlige Grunde, samt Iis.

Dette Sted, som kaldes Sannen, hvor forbenevnte Fartøyer kommer derfra, ligger ved det aabne Vesterhav; Havn findes der ikke, men i paakommende Storm paa Lande maae de seyle Fartøyet ind paa den tørre Sand; og naar Vinden har lagt sig, sette de det ud i Søen igien, lader det i en Hast og gaae til Søes; saaledes kan de blive ved den hele Vinter, og føre Føde til Norge, naar andre maa ligge stille. Naar haarde Vintere tillegger Havet med Iis: da er det først de blive favnede der i Landet, og da gielder det for de fattige Folk. Disse faa umistende Fartøyer er det han her søger at skille Landet ved, og berøve disse got Folk deres gamle Næring og Brug, samt bebyrde Bønderne med at føre deres Korn og andre Vahre lange og besværlige Veye til

Kiøbstæderne. Ligesaa og Øboerne; disse vil han nu skal fragte Fartøyer, hvori de skal indsskibe deres

65

Vahre, for at bringe dem til Kiøbstæderne, og derfra igien udskibes. Hvad Umag, Bekostning og Bryderie vilde dette ikke foraarsage de gode Øboere; og vandt man andet herved, end at befordre Snighandelen; thi baade Fremmede og Egne vilde føre sig denne Leylighed til Nytte. Sandelig, alt hvad vores Forfædre har fundet for got til Landets Beste at tillade, tragter vore nye Oeconomister af alle Kræfter efter at kuldkaste, og derfor gaaer det og, som det gaaer.

§. 35.

Her siger han: at Regieringens vist Love og Foranstaltninger sigter altid til Folkes Velstand & c. Aldrig kan nogen tvivle paa, at Kongen meener sit Folk og Land altid vel. Men ligesaa stor en Sandhed er det og, at de beste Raadgivere kan blive forvildet; helst naar de fordybe sig saaledes i nye Forandringer og Opfund, at de indbyder, kalder til Help, og søger Raad med store Belønninger, baade hos inden- og udenlandske Vindmagere, som vi desværre har alt for stor Beviis paa i en Tid af 40 Aar. Mon nogen nu derover torde paatage sig, at betale Landers Gield, og indføre i Rigerne igien saa mange Penge, som vi havde allene for 20 Aar siden, baade af fremmede og egen Myndt, og saa mange staaende udenlands at trække paa, foruden alle de Penge Landenes

66

Produkter har givet, baade for Heste, Øxen, Sviin, og alle andre Føde-Vahre, som vi fik saa vel betalt ved den da værende udenlandske Krig; foruden Metaller og andre kostbare Norske Produkter; samt og at sette enhver Mand i sin Stand, og skaffe Kongen saa mange duelige Undersaattere igien, som han havde da, som er ham meget magtpaaliggende; for 50 Millioner? Ney han skulde komme meget tilkort. Naar dette nøye betragtes, saa sees klarlig, hvad her er vundet ved alt dette Hiernesvind; og man havde Aarsag at indføre i Litaniet: Fra Projectmagere og Vindmagere frie os kiere Herre & c. thi dem er det, og ingen anden, vi have at takke for al den Plage og Nød vi lide, og den Armod Landet er kommen i.

Jeg vil ey opholde mig over hans Snak, at Folk ey er bekymret over sit eget Beste. Dette faaer de at lære af ham og hans lige, der neppe har havt Haanden i en Næring, end sige ernæret sig dermed; men lever af deres Embede paa den Nærendes Bekostning. Her kommer han igien, for det 3) med Landmandens umættelige Begierlighed, for at sette Grændser derfor, er det han vil have sat en bestandig Jevnvægt i Korn-Prisen, og en bestandig Priis derpaa. At Kongen har Magt dertil, understaaer sig vel ingen at nægte. Men hvad vilde saa Udfal-

67

det blive her paa? Jeg seer ey andet, end naar denne Priis var under den, det galt udenlands; saa vilde Kornet i saadan en Mængde udsniges, at for vi vidste et Ord deraf, var ey mere Korn i Landet, og da vilde det see got ud; uagtet alle de Tilsynsmand, som Kongens Casse vilde betynges med at lønne, som lidet vilde Nytte. Derimod igien, naar her var Korn i Mængde, og Folk havde kiøbt det de behøvede; hvor vilde saa Selgere hen med det øvrige? Maatte her nu ey gaaes til Acort, eller skulde de kaste det i Søen, eller som de sige, skeer i Holland med de Vahre de ey vil have skal falde under den engang satte Priis, at de henhører dem paa et Sted, og opbrænder dem? Handelen er lættre at ødelegge end at tvinge. At oprette Forraadshuus og forvare Kornet, som han forestaaer ved Litt. B. er et af de største Projecter der nogen Tid er udkommen til Landets Ødeleggelse; thi her vilde Millioner til Forskud for at bygge og i Stand holde saadanne Huse, mangfoldige Betientere og Arbeyds-Folk, store Lønner; her skulde Penge til at kiøbe saadan stor Mængde Korn for, som kunde være noget klækkeligt for Landene; skulde det skee fra første Haand, saa maatte alle Kiøbstæderne miste denne deres eneste Handel de nu har igien; skulde det kiøbes af anden Haand, saa blev det saa meget dyrere,

68

tilligemed forommeldte Bekostninger og andre Udgifter, som alt vilde gjøre dette et kostbart Korn for det Almindelige; og havde ey Kornet været dyrt for, vilde det vist blive da, og intet Middel var kraftigere til at holde Kornet i en bestandig høy Priis, og til mindre Nytte; thi eftersom det blev bedrevet og fortæret af Utøy, kunde man kaste det i Søen, uden videre at føre sig nogen Fordeel deraf. Vidtløftighed forby-Der mig at vise al den Skade dette Anlæg vilde foraarsage det Almindelige; dog maa jeg sige; at han en kan lide at private holder Korn til Haande paa egen Bekostning og Regning, og nu vil han her, at det skal skee paa det almindeliges Bekostning, som de ey selv kan have Opsigt med. Hvor tjenlig saadanne Stiftelser er for Publicum, det viser tilstrækkelig andre saadanne Anlæg, og i sær Tobaks-Magazinet, som haver ødelagt alle de, som før her i Landene havde sit Ophold af denne vigtige Næring, og med dem alle Tobaks-Plantører.

§ 36.

Jeg har før sagt, at Kongens Myndighed kan bestemme Korn Prisen, og ey understaaer sig nogen at nægte det. Og at Kongen har Kierlighed for Landets Børn, det veed enhver før han siger dem det. Alt det øvrige saa ofte igientagne lader jeg staae uden videre Svar, og henholder mig til mit forrige der om.

69

Men Her maa jeg sige min Mening om det jeg sinder herunder i Anmærkningen, hvor han vil vise, hvilken Fordeel det er for Landet, al en liden Besvær for Livs Ophold indfalder (siger han): fordi man da kan faae Strømper, Træskoe, Kniplinger og alle slags hiemmegiort Tøoy for billig Priis. Hielp Himmel! skal det kaldes en Fordeel for Landet? Jeg derimod anseer det blant een af de største Ulykker, Landet i denne besværlige Tid hendes; thi dette gjør just Nøden endnu større; betragt dog disse usle Trælles Tilstand, der kan fortiene om Dagen 4, 6 a 8 Skilling, naar de faae deres Arbeyde vel betalt, og de ere flittige. Naar man nu betænker, at alle de Ting de skal forfærdige disse Vahre af, ere dyrere end fordem da de fik det saavel betalt, og nu derimod af Nød maa tvinges til at selge denne deres sure Sved for saa ringe en Priis, hvad vil man saa sige; her har enhver Medliden Aarsag at lade Taare-Floderne løbe af Medlidenhed over disse ulyksalige Arbeyderes haarde Skiebne, naar man seer dem ile med dette lidet lønnende Arbeyde, fast forsmægtet af Hunger med Taarene i Øynene over deres Børns Graad for Føden; og saasart de kan faae det færdig, skynder sig bort med et udmatter Legeme for at selge det for hvad de kan faae, og derfor kieber sig en smule af dette saa dyre Brød, for

70

at stille lidet Hungeren paa sig og sine. Over saadanne Fordele Landet kan vinde derved, er den største Ubarmhertighed at vise sig fornøyet over; helst naar de vide hvor lidet der er at fortiene med saadant Arbeyde; og at naar en Knipelske en kan leve af 24 Skilling om Ugen, da kan hun en blive bestandig, saa er det og med alle de andre, som arbejdede de Vahre, som Forfatteren fornøyer sig over, at her er got Kiøb paa, men det er disse Tiders Oeconomister ligt nok; thi de altid henviser Folk til saadan Næring og Arbeyde, hvorved er ey noget at fortiene, og derefter fornøye sig, naar de kan have deres Arbeyde for intet; hvor de siden skal tage deres Føde med Skatter og Udgifter, det giver de dem at betænke. Jeg tiltager, at dyre Tider er forneden imellem; dog allene for at skionne desbedre paa de gode Tider, og at lære Folk, at de kan bedre skionne paa Guds Gaver, og ikke saa haanlig foragte dem, som ofte skeer i de gode Tider, da mange uforstandige henslænger dem, som det var Skarn, staaer krøller paa Næsen der ad, og gjør Spanske Miner. Man seer og, hvor onde Tieneste-Folk og Daglønnere ere at komme til rette med i de gode Tider, som nu maa give Kiøb; altsaa faaer saadanne Trykker komme iblant, for at bringe de uregierlige Mennesker til Billighed, skiont mange Uskyldige maa lide med.

71

§. 37.

Forfatteren maa anføre Engellands Exempel saa mange gange, som han lyster; saa lærer man ey andet deraf, end det med al sin Fedme og alle Anstalter, ere ligesaa ilde deran, som vi, ja ofte værere; thi for den dyre Tids Skyld, som der er, høres et Oprør efter det andet, som endnu ey Gud være lovet er skeet her af den Aarsag. Er det skeet; da er det af Fortvivlelse over de utaalelige Skatte, som Projectmagerne har ved deres Paafund paabyrdet Folket, og deres svage Skuldre ey længere kan bære.

Disse Forraads-Huse vilde blive et meget svagt Bidsel til at styre Korn-Priserne. Mig synes det var best at lade Gud og Naturen styre denne Priis, som best vide hvad os er gavnligst; saa bliver vel Udfaldet denne: at har vi nogle Aar dyre Tider, saa kan vi vente os andre Aar igien desbedre, som før, og da maa det ene bøde paa det andet; lad saa enhver leve i de gode, som han vil have det i de dyre Tider; thi at spare det uforholdne til det gjøres nødig, er en Viisdom, og det bør enhver bestilte sig paa; hvis en, bliver det hans egen Skyld, naar allene Projectmagerne vil lade dem blive uforhindret hver i sin Næring og Brug; og Nærings-Veyene igien maa for dem aabnes; forsømme de sig saa, da ere de en Medlidenhed værde.

72

Til Slutningen maa jeg sige dette: at Josephs Exempel passer sig her meget slet; thi han var forvissat om den dyre Tid, og derfor havde got ved at være Kornpuger. Man finder aldrig derefter, at Han har samlet eller oprettet Korn-Huse.

Og hermed vil jeg underkaste disse mine ufuldkomne Betænkninger, alle skionnsomme og retsindige Folkcs Kiendelse, om de ere grundet paa Erfaring og Skionnsomhed, eller og som Forfatteren siger §. 21. at de har sin Oprindelse af Fortrydelsens Klippe, som Kornødnernes Forsvarere, og Kornpugerne selv vil legge ham i Veyen; Hvilket aldrig har været min agt; men allene at bestride hans store Urimelighed, som gaaer allene ud paa, at tage Folkets Korn med Magt fra dem, hvori deres og Landers Velfærdt bestaaer, samt skille andre af med sin lovlige Næring, hvormed de skulde fortiene det kiere og dyre Brød, og regne det for Landets Gavn og Nytte, at man kan faae Strømper og Træskoe og deslige for billig Kiøb i den dyre Tid; da de, som arbejder derpaa, maa vist nok svælte ihjel derover. Altsaa kan saadanne Slættetænkendes Domme ikke anfægte mig.

Men jeg er og altid skal blive alle urimeliges

Modsigere.

Kjøbenh. d. 15 April 1773.